

КОНСТИТУЦІЙНЕ ТА АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО

УДК 342.951:342.742(045)

Буличев А.О.,
здобувач

КЛАСИФІКАЦІЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ВНУТРІШНІХ ВІЙСЬК МІНІСТЕРСТВА ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

В статті розглядаються види військовослужбовців внутрішніх військ Міністерства внутрішніх справ України. Автором здійснена спроба визначити класифікаційні ознаки розподілу військовослужбовців на групи. Проаналізовано загальні та особливі риси окремих категорій військовослужбовців. На основі розроблених критеріїв запропоновано удосконалену класифікацію військовослужбовців внутрішніх військ.

Ключові слова: класифікація, категорії військовослужбовців, критерії, військова служба, військові посади, військові фахівці, командири.

При розгляді категорії військовослужбовців внутрішніх військ Міністерства внутрішніх справ України (надалі – військовослужбовці внутрішніх військ), як окремої соціальної групи з певними характерними рисами, необхідно відмітити її неоднорідність. Так, якщо розглядати правове положення окремо взятого військовослужбовця, то ми неодмінно стикнемось з проблемою різноманітності цієї категорії осіб, обумовленої наступними чинниками: видом військової служби, на якій перебувають військовослужбовці, їх посадами та призначенням підрозділу, в якому вони проходять службу, характером їхньої професійної діяльності, що, в свою чергу, формує їхній правовий статус.

Водночас, проведення класифікації військовослужбовців внутрішніх військ, тобто розподілення їх на види в залежності від спільних ознак, дасть можливість на підставі певних критеріїв розрізнити окремі їх групи та виробити більш вузькі та конкретні їх категорії. Крім того, така систематизація дозволить виділити суттєве та другорядне, загальне та специфічне, теоретичне та практичне у характеристиці військовослужбовців внутрішніх військ, що слугуватиме уточненню характеристики військових правовідносин в цілому та сприятиме подальшому удосконаленню їх правової регламентації.

Проблема характеристики різних видів військово-

вослужбовців у науці здебільшого розглядається фахівцями психології, педагогіки, що обумовлено в першу чергу теоретичними та прикладними питаннями формування кадрових ресурсів Збройних сил та інших військових формувань, військово-професійної орієнтації молоді під час вступу на військову службу, а також завданнями щодо підвищення ефективності праці військових спеціалістів. Натомість, питання класифікації військовослужбовців у юридичній науці недостатньо досліджені. Серед вчених-юристів цій проблематиці присвячені праці В. А. Жильцова, який досліджував військовослужбовця як окремий суб'єкт права, О. В. Кудашкіна під час аналізу інституту військової служби. Водночас, класифікація військовослужбовців внутрішніх військ практично не вивчалась.

Метою статті є удосконалення класифікації військовослужбовців внутрішніх військ на основі узагальненого аналізу юридичних праць і практичних матеріалів в сфері характеристики та класифікації військовослужбовців.

Досягненню мети слугуватиме вирішення наступних завдань:

1) визначення критеріїв розподілення осіб, які належать до категорії військовослужбовців, на групи, та характеристика загальних рис, що їх об'єднують;

2) систематизація військовослужбовців

внутрішніх військ згідно з визначеними критеріями.

Стосовно класифікації військовослужбовців автором був здійснений аналіз доробок таких вчених, як В. А. Жильцов та О. В. Кудашкін, положень чинних нормативних актів, а також матеріалів офіційних сайтів Академії внутрішніх військ МВС України [1], Внутрішніх військ МВС України [2] та Центру сприяння адаптації та працевлаштування військовослужбовців [3].

Пропонуємо наступну класифікацію військовослужбовців внутрішніх військ згідно з такими критеріями:

1. За видами військової служби:

– військовослужбовці строкової військової служби, яку проходять з метою здобуття військово-облікової спеціальності, набуття практичних навичок і умінь для збройного захисту Вітчизни;

– військовослужбовці офіцерського складу, які проходять військову службу за призовом;

– військовослужбовці рядового складу, сержантського та старшинського складу, які проходять військову службу в добровільному порядку (за контрактом);

– військовослужбовці офіцерського складу, які проходять військову службу в добровільному порядку (за контрактом);

– військовослужбовці, які проходять військову службу (навчання) за контрактом курсантів вищих військових навчальних закладів, а також вищих навчальних закладів, які мають у своєму складі військові інститути, факультети військової підготовки, кафедри військової підготовки, відділення військової підготовки.

2. За складом військовослужбовців внутрішніх військ діляться на рядових, сержантів, прапорщиків і офіцерів.

Найбільш численним складом військовослужбовців є рядові і сержанти. Особи зазначеного складу є головними виконавцями завдань, що стоять перед військовою організацією будь-якої держави. Ще однією категорією військовослужбовців за законодавством є прапорщики. За своїм правовим положенням прапорщики займають місце, близьке до молодших офіцерів. Їх призначення – забезпечення діяльності офіцерів, адміністративно-господарське управління підпорядкованими підрозділами, виконання функцій фахівців, які відповідають рівню вищої та середньої професійної освіти. Прийом осіб на військо-

ву службу як прапорщиків проводиться тільки в добровільному порядку.

Наступним складом військовослужбовців є офіцери. За законодавством склад офіцерів комплектується в основному військовослужбовцями, які проходять військову службу в добровільному порядку (за контрактом). У той же час передбачається щорічний призов на військову службу офіцерів запасу [4, с. 197].

3. За службово-правовим становищем всі військовослужбовці діляться на начальників і підлеглих. Зазначена класифікація обумовлена особливими принципами військової служби: єдиноначальність, субординація, військова дисципліна, та заснована на положеннях Закону України "Про Статут внутрішньої служби Збройних Сил України" від 24 березня 1999 р. № 548–XIV [5]. Військовослужбовці можуть бути начальниками за службовим положенням і за військовим званням.

4. За посадовим положенням військовослужбовці діляться на виконуючих військову службу на військових посадах, на державних посадах та виконуючих військову службу не на військових або інших посадах.

Як правило, військову службу військовослужбовці виконують на військових посадах, передбачених штатами військових частин, органів військового управління або організацій. Проте у низці випадків військовослужбовець може виконувати військову службу не на військовій посаді. До таких випадків належить відрядження військовослужбовців до органів, організацій і установ, в яких виконання військової служби не передбачено, а також перебування у розпорядженні відповідного командира або начальника [4, с. 199].

У разі відрядження військовослужбовців до державних органів, установ та організацій для виконання завдань в інтересах оборони держави та її безпеки (п. 9 ст. 5 Закону України "Про військовий обов'язок і військову службу"), військовослужбовці виконують військову службу на державних посадах. Перелік посад, які можуть бути заміщені військовослужбовцями в цих державних органах, установах, організаціях, затверджується Президентом України [6].

Перебування військовослужбовця у розпорядженні відповідних командирів регламентується Положенням про проходження громадянами

України військової служби в Збройних Силах України, затвердженим Указом Президента України від 10 грудня 2008 р. № 1153/2008.

5. Залежно від характеру повноважень, що визначають роль та участь у здійсненні державно-владних функцій, військовослужбовці можуть бути розділені на 1) керівників, 2) фахівців (основних виконавців), 3) допоміжний, 4) забезпечувальний та 5) обслуговуючий персонал, а також 6) суміжних спеціалістів.

1) Термін "керівник", що вживається відносно військовослужбовців, замінюється термінами "командир" або "начальник". До цієї категорії належать військовослужбовці, які:

- очолюють орган військового управління, з'єднання, військові частини і підрозділи, а також установи та організації, що входять в систему державних органів і організацій, в яких передбачена військова служба, та їх заступники;

- очолюють структурні підрозділи органів військового управління, з'єднань, військових частин та підрозділів, установ і організацій, та їх заступники.

2) Основними виконавцями або фахівцями є військовослужбовці, які в рамках займаної військової чи іншої посади сприяють виконанню основних завдань і функцій військового формування. До них відносяться всі військовослужбовці військових частин, що безпосередньо здійснюють функції і вирішальні завдання підрозділів, у складі яких вони виконують військову службу (оператори, наводчики тощо) [7, с.135].

3) Функція допоміжних спеціалістів – надавати безпосередню допомогу військовослужбовцям основних спеціальностей у виконанні бойового завдання (водії бойових машин тощо).

4) Забезпечувальні фахівці створюють сприятливі умови для бойових дій військ як при підготовці, так і в ході бойових операцій. Вони здійснюють військово-топографічні та військово-інженерні роботи, несуть комендантську службу тощо.

5) Обслуговуючі фахівці займаються інженерно-технічним та медичним забезпеченням військ: це фахівці служби доріг, служби паливно-мастильних матеріалів, медичної служби т.д.

6) Існують суміжні фахівці, праця яких застосовується як в різних видах військових підрозділів, так і в народному господарстві.

Як справедливо зазначає В. А. Жильцов, хоча

межі між даними категоріями спеціальностей умовні, проте запропонована класифікація необхідна для правильного вирішення питання укомплектування та бойової підготовки військ [7, с. 136].

6. За профілем військово-професійної праці, на прикладі матеріалів Центру сприяння адаптації та працевлаштування військовослужбовців, пропонується наступна класифікація військовослужбовців в залежності від змісту обов'язків та функцій, які покладені на військовослужбовців згідно з їх посадовими обов'язками:

- командного профілю або організаційні: командири всіх рівнів або інші начальники, які безпосередньо управляють особовим складом;

- гуманітарного профілю або соціально-педагогічні: викладачі, психологи, соціологи, працівники кадрових служб, а також журналісти, аналітики, перекладачі;

- інженерні та технічні: керівники у військово-технічній сфері, інженери по обслуговуванню та експлуатації автомобілів та спеціальної техніки, інженери та спеціалісти в галузі зв'язку (проводового, радіозв'язку, радіорелейного, тропосферного, космічного, оптично-лазерного, гідроакустичного зв'язку і зв'язку рухомими засобами: фельд'єгерського і поштового), спеціалісти в галузі спостереження, експлуатації та ремонту обладнання, інформаційних технологій, програмісти та адміністратори мереж;

- оперативно-штабні: співробітники оперативних підрозділів штабів, оперативні чергові;

- забезпечувальні: заступники начальників з тилового забезпечення, начальники служб логістики, начальники складів, начальники фінансової служби;

- фахівці спеціальної підготовки (у підрозділах спеціального призначення, наприклад, "БАРС", "ЯГУАР", "ВЕГА"): керівники підрозділів вищого та середнього рівня, технічні спеціалісти, інструктори, спеціалісти зі спеціальної підготовки [3].

7. Згідно з матеріалами військової підготовки Академії внутрішніх військ МВС України та за обліково-військовою спеціальністю, слід виділити такі категорії військовослужбовців внутрішніх військ: 1) застосування автомобільних з'єднань, військових частин і підрозділів; 2) бойове застосування механізованих з'єднань, військових частин і підрозділів; 3) бойове застосування бой-

ових з'єднань, військових частин і підрозділів внутрішніх військ з охорони та оборони важливих державних об'єктів та комунікацій; 4) бойове застосування бойових з'єднань, військових частин і підрозділів внутрішніх військ з охорони громадського порядку; 5) бойове застосування бойових з'єднань, військових частин і підрозділів внутрішніх військ з конвоювання, екстрадиції та охорони підсудних; 6) бойове застосування бойових з'єднань, військових частин і підрозділів внутрішніх військ спеціального призначення [1].

8. Серед інших військовослужбовців за соціальним статусом слід виділити ветеранів внутрішніх військ, учасників бойових дій (в тому числі, миротворців), ліквідаторів наслідків аварії на Чорнобильській АЕС тощо;

9. Наступний критерій розподілу – законодавчо закріплені категорії придатності за станом здоров'я до проходження військової служби. Відповідно до рішення медичної комісії, згідно з яким здійснюється організація призову на строкову службу, прийняття на контрактну службу або вступ до військових учбових закладів, визначається спроможність молодої людини служити у військових формуваннях в цілому та зокрема, нести службу в окремих видах та родах військ, в тому числі у внутрішніх військах. Згідно з цим критерієм військовослужбовці можуть бути визнані придатними та обмежено придатними (передбачають певні обмеження для подальшої професійної діяльності);

10. Іншим критерієм систематизації різних категорій військовослужбовців є рівень отриманої освіти, який в подальшій службі впливає на можливість отримання чергового військового звання та задовольняє вимоги щодо призначення на вищестоящі керівні командні посади. Наприклад, отримання вищої освіти у вищих відомчих військових навчальних закладах надає можливість бути призначеним на посаду офіцера військового управління оперативно-тактичного рівня, для чого військової середньої освіти недостатньо.

11. За наявністю у військовослужбовця спеціальних обов'язків можна виділити в окрему категорію, наприклад:

11.1. військовослужбовці, які мають допуск до таємної та службової інформації та забезпечують спеціальний порядок доступу до такої

інформації, в тому числі військовослужбовці, які мають обов'язок щодо забезпечення режиму секретності в підрозділах внутрішніх військ, що проводять діяльність, пов'язану з державною таємницею;

11.2. військовослужбовці, на яких покладено матеріальну відповідальність за збереження цілісності військової техніки, зброї, боєприпасів та інших матеріальних цінностей відповідно до їх функціональних обов'язків.

12. За статевою приналежністю поряд з чоловіками є військовослужбовці-жінки. Так, відповідно до пунктів 11 та 12 статті 1 Закону України "Про військовий обов'язок та військову службу" жінки, які мають фах, споріднений з відповідною військово-обліковою спеціальністю, та придатні до проходження військової служби за станом здоров'я, віком та сімейним станом, беруться на військовий облік військовозобов'язаних та можуть бути призвані на військову службу чи залучені для виконання робіт із забезпечення оборони держави у воєнний час. У мирний час жінки приймаються на військову службу та службу у військовому резерві тільки в добровільному порядку (за контрактом)[6].

Наведена вище класифікація військовослужбовців внутрішніх військ дає змогу більш повно відобразити сутність, характерні риси цієї категорії осіб, встановити взаємозв'язки між різними їхніми групами. Однак, слід зазначити, що ця класифікація досить умовна, не є вичерпною і має на меті вироблення пропозицій, що сприятимуть удосконаленню правового статусу військовослужбовців внутрішніх військ МВС України.

Література

1. Аналітичні матеріали офіційного сайту Академії внутрішніх військ МВС України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : avv.gov.ua/

2. Аналітичні матеріали офіційного сайту Внутрішніх військ МВС України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : vv.gov.ua/

3. Аналітичні матеріали офіційного сайту Центру сприяння адаптації та працевлаштування військовослужбовців [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.voensovet.org.ua>

4. Военное право: учебник./ Серия "Право в Вооруженных Силах – консультант". – М. : "За права военнослужащих", 2004. – Вып. 45. – 640с.

5. *Про* Статут внутрішньої служби Збройних Сил України: Закон України від 24 берез. 1999 р. № 548–XIV // Офіційний вісник України. – 1999. – № 20. – С. 5.

6. *Про* військовий обов'язок і військову службу: Закон України від 25 берез. 1992 р. № 2232–

XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 27. – Ст. 385.

7. *Военная* профессиология: учебник/ под общей ред. А. Г. Караяни, Ю Г. Сулимова. – М. : ВУ, 2004. – 276 с.

А. О. Булычев

Классификация военнослужащих внутренних войск Министерства внутренних дел Украины.

В статье рассматриваются виды военнослужащих внутренних войск Министерства внутренних дел Украины. Автором предпринята попытка определить классификационные признаки распределения военнослужащих на группы. Проанализированы общие и особенные черты отдельных категорий военнослужащих. На основе разработанных критериев предложена усовершенствованная классификация военнослужащих внутренних войск.

Ключевые слова: классификация, категории военнослужащих, критерии, военная служба, военные должности, военные специалисты, командиры.

A. O. Bulychev

The classification servicemen of internal troops of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine.

The article deals with types of servicemen of internal troops of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine. The author determined characteristics of distribution servicemen into groups. Conducted analysis of general and specific traits certain categories of servicemen. Developed improved classification servicemen of internal troops.

Keywords: classification, category servicemen, criteria, military service, military posts, military specialists, commanders.